

Totuus ja metodi kielitieteessä¹

Länsimainen tiede on aina julistanut ylimmäksi päämääräkseen pyyteettömän totuuden etsimisen. Kaikesta näennäisestä selvyydestä huolimatta on työlästä selittää, mitä kaikkea tällainen väite itse asiassa sisältää. Niin helposti kuin ehkä voimmekin teoreettisesti erottaa objektiivisen

¹ Esitelmä Kotikielen Seuran 75-vuotisjuhlassa 14. 3. 1951.

totuuden ja subjektiivisen arvon toisistaan, tämä ei kuitenkaan yleensä ole mahdollista tieteenkään työvainioilla itse käytännöllisessä työssä. En tarkoita sitä, että subjektiivinen arvostus sinänsä vaikuttaisi totuuden objektiivisuuteen, vaan yksinomaan sitä, että me sijoitamme saavutetut tieteelliset totuudet monenlaisiin eri arvoluokkiin, jotka useimmiten ovat erittäin subjektiivisia. Toiset totuudet ovat kaikesta ehdottomuudestaan huolimatta mielestämme varsin vähäpätöisiä, usein melkein pä banaliteetteja, toiset taas mitä tärkeimpiä, vaikka saattavat olla pelkästään todennäköisyyksiä. Jokainen aktiivinen tutkija tietää varsin hyvin, ettei ole aivan yhdentekevää, minkälaisia kysymyksiä tutkii ja että saavutettujen tulosten arvo riippuu monista muistakin seikoista kuin niiden totuudesta. Ajatelkaamme vaikka sellaista tieteenhaaraa kuin matematiikka, jossa teoriain eksaktisuus ei jätä mitään toivomisen varaa. Kuitenkin matemaatikkojen keskuudessa vallitsee suurtakin erimielisyyttä siitä, mitä on pidettävä keskeisenä aihepiirinä. Toisena aikakautena ovat toiset probleemit etualalla, toisena toiset. Kun siis sanomme, että tiede etsii totuutta, niin tämä on itse asiassa hyvin väritön ja elävää elämää puutteellisesti tulkitseva väite. Mutta kuinka siis olisi sanottava? Tiedämme varsin hyvin, että se mikä tänään voi olla useimpien tutkijain mielestä mitätöntä ja vähäarvoista, saattaa huomenna osoittautua mullistavien keksintöjen perustaksi. Mihin siis oikeastaan tieteellämme pyrimme, mitä päämääriä tavoittelemmme?

Se filosofinen suuntaus, joka tunnetaan loogisen empirismin nimellä, on näihin kysymyksiin löytänyt helpon vastauksen. Teoksessaan »Inhimillinen tieto» Eino Kaila heti ensi riveillä sanoo: »Jos kysytään, mitkä ovat inhimillisen tiedonpyrkimyksen tavoitteet, voidaan tähän vastata yhdellä sanalla: ne ovat *invarianssit*. Mitä siis tarkoitamme tällä sanalla, jolle annamme niin erinomaisen merkityksen? Siihen voitaisiin vastata lyhyestikin: invariansseilla tarkoitetaan säännönmukaisuuksia, lainalaisuuksia.» Ja hiukan myöhemmin hän jatkaa: »Jota yleisempiä invariansseja löydämme, sitä enemmän on tiedon pyrkimyksemme tyydytetty.» — — »Inhimilliselle ajattelulle esiintyy kokemus silmänkantamattomana kenttänä, ilmiöiden kirjavana moninaisuutena, jonka koetamme tiedonpyrkimyksessämme mahdollisimman yksinkertaisella ja yhtenäisellä tavalla käsittää, so. käsittää invarianttiseksi.»

Niin paljon totta kuin näihin sanoihin sisältyykin, on tietysti ilman muuta selvää, että ne perin ahtaasti kuvastavat inhimillisen tiedonpyrkimyksen tavoitteita sellaisina, kuin ne ovat esiintyneet ja yhä esiintyvät länsimaisessa tieteessä. Melkein pä kaikki ns. henkietieteet ja laajat piirit luonnontieteellistä tutkimusta ovat asettaneet itselleen tietoisesti tavoit-

teita, joita ei voi selittää invarianssien etsimiseksi ainakaan siinä mielessä, jota Kaila lähinnä tarkoittaa.¹

Luonnontieteistä esimerkin mainitakseni geologia ei suinkaan ole redusoitavissa pelkästään fysiikaksi ja kemiaksi, vaan se haluaa selittää eräitä aikaan ja paikkaan sitoutuneita ilmiöitä. Kun on pystytty osoittamaan, että Laatokka erään esihistoriallisen kauden loppupuolella etsi itselleen uuden laskutien, sen sijaan että se aikaisemmin laski Viipurinlahteen, ja että tämän tapahtuman seurauksena syntyi Neva, niin yksi lukemattomista tiedonpyrkimyksistämme on saavuttanut varsin tärkeän etapin, sillä ei kai kukaan epäile, että sellainen kysymys, kuin miten Neva on syntynyt, on tieteellinen kysymys ja sitä paitsi varsin tärkeä. Jos tähän vastaisimme, että paljon arvokkaampaa olisi selvittää ne invarianssit, joista pelkästään matemaattisten operaatioiden avulla voitaisiin johtaa tuo merkittävä tapaus, niin olemme lähempänä poppamiesten ja ennustajien maailmankatsomusta kuin tiedemiesten. Historian suuret tapahtumat, maailmankirjallisuuden merkittävimmät luomukset jne. tulevat aina pysymään tieteellisen tutkimuksen ensiarvoisina kohteina siitä huolimatta, että niiden luonteeseen kuuluu erottamattomasti kaikkia kaavoja ikuisesti vastustavaa irrationaalisuutta. Jos sosiologian, psykologian ym. sentapaisten tieteiden onnistuu löytää joitakin invariansseja, niin näitä voidaan tuloksellisesti käyttää tällaisessa tutkimuksessa varsinaisen päämäärän tavoittamiseksi. Tämä päämäärä on erään kertakaikkisen, ainutlaatuisen, aikaan ja paikkaan kiinteästi sitoutuneen ja meitä syvästi kiinnostavan ilmiön mahdollisimman tarkka ja monipuolinen selvittäminen. Tiedämme kyllä jo etukäteen, että pitkä kysymysten sarja jää ainaisesti vastausta vaille, mutta yritämme vastata niin moneen mahdollista, eikä kukaan tiedä, missä lopullinen raja kulkee.

¹ Haluan nimenomaan tässä yhteydessä tähdentää, että puhe invariansseista on monessa mielessä tietoteoreettisesti perin hämärää. Kokemuksen maailmassa emme voi koskaan asettaa absoluuttista invarianssia absoluuttisen kertakaikkisuuden vastakohtaksi. Yksinkertaisinkin, hetkessä haihtuva aistimus edellyttää jonkinlaista invarianssia, ja fysiikan suuret luonnonlait ovat pohjaltaan nekin historialliseen aikaan ja konkreettiseen paikkaan sitoutuneita. Seuraava esimerkki havainnollistakoon sitä, mitä tarkoitan invarianssilla ja kertakaikkisuudella. Tutkiessamme ampumaopissa tykistötulta saamme selville joukon invariansseja, joiden nojalla melko tarkasti tiedämme, minkälaisiksi yksityiset tapaukset kulloinkin muodostuvat, voimme sekuntien ja metrien tarkkuudella ennustaa, mihin kranaattimme putoavat. Kun historioitsijoina tutkimme Mainilan laukauksia, on edessämme kertakaikkinen ilmiö, jonka mahdollisesta invarianttisuudesta emme ole edes kiinnostuneita. Haluamme selvittää nimenomaan tämän yksityisen tapauksen. Ampumaopin invarianssit voivat meille kyllä olla hyväksi avuksi, mutta ne ovat vain aseita eivätkä mitään muuta.

On syytä muistaa, että ei ole mitään ihmisestä riippumatonta tiedettä. Vanha viisaus, että ihminen on kaiken mitta, soveltuu hyvin tieteeseenkin. Maa, jonka päällä elämme, yhteiskunnat laitoksineen kansojen ja kielten moninaisuus, menneiden sukupolvien elämä, suuret persoonallisuudet tarjoavat meille loputtoman määrän kysymyksiä, joihin kaipaamme vastausta. Kysymysten suunnattomasta moninaisuudesta johtuu vastaustenkin heterogeenisuus. En usko, että on olemassa mitään objektiivista ja samalla käyttökelpoista mittapuuta, jonka avulla voitaisiin ratkaista, onko jokin kysymys tieteellinen vai ei. Siitä huolimatta eri tieteenalojen edustajien keskuudessa vallitsee sentään melko suuri yksimielisyys, kun on kysymys siitä, mitkä probleemit kunkin tieteenalan piirissä ovat tieteellisiä, mitkä eivät. Erimielisyydet koskevat useimmiten ratkaisuyrityksiä. Tiede elää perinteidensä varassa niin kuin kaikki kulttuuri, ja odottamattomat oivalukset ja yllättävät keksinnöt voivat yhdellä iskulla synnyttää kokonaisen uusien kysymysten meren. On hyvin huomion arvoista se, että monen tieteen piirissä, eikä suinkaan vähiten henkítieteiden, uusien probleemien löytäminen ja uudet kysymysten asetelut arvostetaan melkeinpä yhtä korkealle kuin vastausten antaminen. Ja yleensähan voi sanoa, että mitä pitemmälle tieteet ovat kehittyneet, sitä arvoituksellisemmaksi on käynyt koko olemassaolo. Tuntuu melkein siltä kuin tieteen tehtävänä olisi, samalla kun se antaa meille valtaa ja ilmiömaailman herruutta, kasata eteemme yhä uusia ja uusia kysymyksiä ja paljastaa yhä uusia ihmeellisyyksiä.

Kaikkina aikoina on ollut ajattelijoita, jotka ovat halunneet etsiä jonkinlaista viisasten kiveä, joka erehtymättä osoittaisi meille tien totuuteen ja jota menestyksellisesti voisimme käyttää kaikkien kysymysten ratkaisemisessa. Tämä viisasten kivi on ollut metodi, Aristoteleen Organon, jonka tehtävänä on ajatuksen työvälineenä auttaa totuuden etsijöitä kulkemaan oikeata tietä. Usko muodollisen logiikan ihmeitä tekevään voimaan kasvoi keskiajalla niin mahtavaksi, että väitettiin logiikan tuntemus autuuden saavuttamisen edellytykseksi. Eihän se, joka ei tuntenut logiikkaa, pystynyt oikein ajattelemaan, ja se taas, joka ei osannut oikein ajatella, ei voinut oikein toimia eikä niin ollen saavuttaa ikuista autuutta. Huolimatta siitä kuolettavasta iskusta, minkä skolastiset teoriat uuden ajan alussa saivat, ei suinkaan kadonnut usko siihen, että on olemassa tiettyjä menettelytapoja, joihin jokainen totuuden etsijä voi turvautua ja jotka takaavat sen, että saavutetut tulokset ovat totuuden vaatimusten mukaisia. »Necessaria est methodus ad veritatem investigandam», sanoi Descartes ja vielä varmemmaksi vakuudeksi hän selittää itse löytäneensä tietyn menetelmän kaikkien mahdollisten tieteissä esiintyvien vaikeuksien

ratkaisemiseksi.¹ Hän uskoi, että jo vanhan ajan viisaat olivat keksineet saman metodin, mutta salanneet sen kateudessaan jälkimaailmalta.

On merkillistä ja samalla mielenkiintoista todeta, miten keskiajan skolastiikan formalismia seuraa toisenlainen formalismi, joka sekin tähtää universaalisuuteen tiedon maailmassa. Eri hahmoja saaneena se on elänyt meidän päiviimme asti ja varsinkin ns. logistisen harrastussuunnan piirissä naiivin tietämättömänä erityistieteiden aloilla suoritetusta työstä vaatinut itselleen keskeistä sijaa kaikessa tieteellisessä tutkimuksessa. Tämän formalismin innoituksen lähteenä on ollut matematiikka ja myöhemmin erityisesti fysiikka. Kun kokemus voidaan kuvata kaavan muodossa ja kun kokeiden avulla voidaan saada vahvistus kaavalle, on eksaktisen totuuden vaatimus täytetty. Ei voi olla epäilystäkään siitä, että merkittävä osa inhimillistä kokemusta voidaan tällä tavalla tuloksellisesti formaalistaa. Eikä voi olla epäilystä siitäkään, että tällainen formaalistamisen mahdollisuus suuresti tehoaa meihin ja että me siinä näemme totuuden ideaalin. Erimielisyyttä on ajattelijoiden keskuudessa oikeastaan vain siinä kohden, että toiset tosiaankin uskovat kaiken kokemuksen formaalistamisen mahdollisuuteen, toisten ollessa jyrkästi sitä mieltä, että kaavojen avulla ei voida periaatteessakaan kuvata muuta kuin osaa kokemuksesta.

On tietysti ilman muuta selvää, että emme saata jättää tieteellisen tutkimuksen ulkopuolelle sitä kokemuksen laajaa ja meille ensiarvoisen tärkeätä osaa, jota ei ole voitu tutkia ja käsitellä samalla tavalla kuin fysikaalista todellisuutta. Voisi hyvinkin sanoa, että niissä tieteissä, joissa ei kaavoilla eikä liioin eksperimenteillä ole sanottavaa sijaa, on tavallaan toisenlainen totuuden ihanteensa. Se ei tietysti merkitse sitä, että ehdoin tahdoin olisi luotu toisenlainen totuuden mittapuu, että tingittäisiin ehdottoman totuuden vaatimuksesta, vaan sitä, että tieteelliseksi totuudeksi hyväksytään semmoinenkin, jota ei voi johtaa mistään yleisestä kaavasta ja jota ei voi kokeellisesti osoittaa oikeaksi. Kun tutkimus on todistanut, että unkarin kieli ja suomen kieli ovat sukua toisilleen, niin kysymyksessä on arvokas tieteellinen totuus, joka meidän on totuudeksi tunnustettava, vaikka se on saavutettu kokonaan toisin menetelmin kuin ns. eksaktisten tieteiden totuudet. Tällaisten totuuksien edessä kyllä tutkija tietää, että enin, mitä hän voi saavuttaa, on vain todennäköisyyttä, mutta sekin on jo arvokas tieteellinen saavutus, jonka hyväksi kannattaa ponnistella.

¹ Vrt. *Meditationes*: »me quendam excoluisse methodum ad quaslibet difficultates in scientiis resolvendas.»

Huolimatta siitä, että monien filosofien ajatuksissa on väikkynyt jokin scientia universalis, on käytäntö osoittanut useimmiten niin suurta hajanaisuutta, että eräät ovat jakaneet tieteet ainakin kahteen suureen ryhmään ja pitäneet niitä jyrkästi erillään toisistaan. Jo Ampère teoksessaan »Essai sur la philosophie des sciences» erotti kosmologiset tieteet no'logisista. Erittäin johdonmukaisesti kehitti saksalainen ajattelija Wilhelm Dilthey oppiaan luonnontieteiden ja henkítieteiden välisestä erosta ja asetti henkítieteiden »ymmärtämisen» luonnontieteiden »selittämisen» vastapainoksi. Rickert puhuu samassa hengessä idiografisista ja nomoteettisista tieteistä, joilloin yksityistapauksiin kohdistuva kuvaaminen on yleisen kaavan vastakohtana.

Jos ajattelemme lähinnä henkítieteitä, niin on ilman muuta todettava, että ne jo sinänsä edustavat sellaista moninaisuutta, että mistään yhtenäisestä henkítieteellisestä metodista ei voi olla puhuttakaan. Diltheyn »ymmärtämisen» prinssiippi on aivan liian suppea. Sitä paitsi on hyvin vaikea uskoa, että psykologiasta tulevaisuudessakaan, niin paljon kuin siitä onkin toivottu, koskaan kehittyisi mitään henkítieteiden ydintiedettä, joka voisi vaikuttaa yhtenäistävásti näiden tieteiden metodeihin. Eikä raja henkítieteiden ja luonnontieteiden välillä ole suinkaan jyrkkä ja selvä. Eräiden luonnontieteilijöiden on pakko käsitellä kysymyksiään samalla tavoin kuin humanistien omiaan ja päinvastoin.

Erittäin tärkeätä on mielestäni kuitenkin se, ettei edes saman tieteen piirissä voi puhua yhtenäisestä metodista eikä samanlaiset muodolliset vaatimukset täyttävästä totuuden käsitteestä. Rajoitan tarkasteluni kielítieteeseen, jonka työskentelytavoista minulla on omakohtaista kokemusta.

Mitä ensinnäkin tutkittavaan ainekseen tulee, niin kielítiede on varsin edullisessa asemassa, kun on kysymyksessä paraikaa elävät kielet. Teoreettisesti katsoen voimme asettaa kontrollin vaatimukset kuinka kireiksi tahansa. Käytännössä asia on tietysti vähän toisin. Usein pidämme täysin luotettavana sellaista ainesta, joka myöhemmin osoittautuu virheelliseksi. Tutkijan parhaana aseena on valpas kritiikki. Sen sijaan minun on vaikea ymmärtää, että voitaisiin löytää joitakin muodollisia keinoja materiaalin luotettavuusasteen kertakaikkiseksi toteamiseksi. Valaebtoiset todistajalausunnnot eivät merkitse tieteessä paljoakaan. Tutkijain vaatimukset vaihtelevat joustavasti tapauksesta toiseen, ja materiaalin oma evidenssi, jos niin saisi sanoa, saattaa usein puhua vakuuttavaa kieltänsä. Miten työlästä toisinaan on ammattimiestenkin päästä täyteen yksimielisyyteen pelkkää ainesta koskevilla kysymyksissä, osoittaa suomen kielen tutkimuksen alalla varsin kuvaavasti Tyrvään murteen geminoitumisilmiö. Prof. Niilo Ikola, syntyperäinen tyrvääläinen, on väittänyt, että konsonanttien

geminoituneisuutta ei tavata Tyrvään murteessa. Prof. Kettunen puolestaan on taas todennut, että eri-ikäisillä tyrvääläisillä esiintyy aivan säännöllisesti geminaatiota. Kettusen väitteiden johdosta Ikola kävi uudelleen tarkistamassa aikaisempia havaintojansa tarkaten kahden koko ikänsä Tyrväässä asuneen vanhuksen kieltä, ja totesi, että he käyttivät puheessaan yksinäiskonsonantteja. Kettunen kävi hänkin puolestaan uudelleen Tyrväässä ja pysyi väitteessään, että Tyrvää kuuluu geminaatta-alueeseen. Tämä kiista on nyt varmaan saanut ratkaisunsa, sen jälkeen kun tri Virtaranta on yksityiskohtaisesti selvittänyt alueen äännehistorian. Kun Tyrvään murteessa geminoituminen on myöhäistä ja paraikaa varsinaisesti vasta kehitymässä, niin saattaa samaltakin kielennoppaalta saada sekä yksinäiskonsonantin että geminaatan sisältäviä muotoja. — Nämä ovat tietysti äärimmäisiä tapauksia, mutta ne ovat sinänsä perin mielenkiintoisia ja opettavia, sillä ne valaisevat, minkälaiden vaikeuksien kanssa aineksen kerääjä ja hänen keräyksiensä turvin työskentelevä tutkija toisinaan joutuu tekemisiin.

Kontrollin mahdollisuus voi puuttua kokonaan, kun on kysymys vanhoista muistiinpanoista. Aineksen epäluotettavuus ei kuitenkaan oikeuta tutkijaa heittämään sitä syrjään. Se voisi eräissä tapauksissa merkitä suorastaan ratkaisevaa tappiota tutkimukselle. Meillä saattaa olla vanhoja, mitä avuttomimpia muistiinpanoja nyt jo kuolleista kielimuodoista. Huolimatta puutteellisuudestaan ne useimmiten ovat korvaamattoman arvokkaita. Henkitieteille on usein ominaista se, että ne joutuvat operoimaan epäluotettavalla aineksella. Lähdekritiikki tuskin sisältää mitään merkittävää filosofiselle tietoteorialle. Sitä arvokkaampia kokemuksia se on antanut käytännölliselle tieteelliselle työlle.

Erittäin tärkeässä asemassa kielitieteellisessä tutkimustyössä on kuvaus, deskriptio, erityisesti jonkin tietyn kielimuodon kuvaus. Onpa tämä tehtävä nykyaikaisen strukturalismin mielestä kielitieteen tärkein. Ja juuri tällä alalla ovat formalismin vaatimukset kaikkein vakuuttavimmin perustein päässeet esille. Kielioppi, grammatiikka, ei olekaan mitään muuta kuin formaalinen kuvaus. Sääntöjen ja malliesimerkkien avulla se koettaa antaa niin täydellisen kuvan kuin mahdollista jonkin tietyn kielimuodon rakenteesta. Se että kieliopit nykyisin vielä ovat niin vajavaisia kuin ovat ja että monet kieliopeissa esiintyvät käsitteet ovat puutteellisesti tai suorastaan ristiriitaisesti määriteltyjä, johtuu strukturalistien mukaan ensi sijassa siitä, että kielioppien laatijat eivät ole olleet riittävästi selvillä kielen systeeminluonteesta ja että latinan ja eräiden muiden eurooppalaisten kulttuurikielten kategoriat vaillinaisesti tai suorastaan vain virheitä tehden ovat sovellettavissa kaikkiin kieliin. Moit-

teissa on paljon perää. Haluan kuitenkin väittää, että nykyisilläkin keinoilla ja käsitteillä on mahdollista laatia niin täydellisiä kieliopeja kuin tutkimuksen ja käytännön tarpeiden tyydyttämiseksi on välttämätöntä. Eri asia on kuinka käytännöllisiä ja tarkoitustaan vastaavia nämä esitykset ovat. Niihin on tietysti pakko mahduttaa suuret joukot ainakin nykyisen käsityksemme mukaan epäsystemaattista ainesta ja esittää niissä suorastaan luettelona semmoista, mitä ei muuten saa sopimaan minkäänlaiseen järjestelmään. Niin pitkälle kuin kielioopin muodollinen kehittäminen voi vielä päästäkin, tästä pahasta ei koskaan vapauduta. Puhtaan formaalisen kielioopin laatiminen on teoreettinen mahdottomuus. Kielen rakenne ei ole kuvattavissa aukottomana systeeminä, jossa eräistä suurista pääsäännöistä voitaisiin aste asteelta kaikki muu johtaa. Mitä rikkaampi kieli on, sitä enemmän siinä on ainutkertaista, kaikkea formaalista vastustavaa ainesta. Voimme esittää esim. suomen kielen komparaation siten, että annamme erään mallin, esim. *suuri: suurempi: suurin*. Tämä malli kuvaa erästä muoto-opillista kategoriaa, mutta tästä kategoriasta emme voi kuitenkaan sulkea pois erittäin tärkeitä *hyvä: parempi: paras* tapausta, joka lyö aukon formaaliseen kuvauksemme. Tämä on vain yksi esimerkki. Kaikki kieliopit voivat näyttää meille samanlaisia, ja mitä täydellisempiä kieliopit ovat, sitä enemmän niitä on. Se että kielioopin täydellinen formalistaminen on periaatteessakin eikä vain käytännössä mahdoton tehtävä, ei kuitenkaan merkitse sitä, että kielioopin luotettavuus ja totuusarvo olisivat jossakin suhteessa tähän. Kielioopin arvo riippuu ensi sijassa sen aineksen arvosta, johon se perustaa kuvauksensa. En usko, että on syytä katkaista grammatiikan kunniaakaita perinteitä. Uuden ja rakenteeltaan tuntemattoman ja oudon kielen kuvaaminen onnistuu varmasti ainakin käytännöllisesti katsoen parhaiten, jos suoritamme kuvauksemme tunnettujen ja perusteellisesti tutkittujen kielten kieliooppien tarjoamaa taustaa vastaan. Paras kieliooppi on se, jossa runsas, luotettava ja hyvin järjestetty aines itse puhuu puolestaan peittäen kirjaviiden uusien termien ja kyseenalaisten käsitteiden hämähäkinverkkoon.

Se, että eksaktin totuuskäsitteen soveltaminen kielitieteeseen on useimmiten täysin mahdotonta, käy riittävän hyvin ilmi historiallisen ja vertailevan tutkimuksen aloilla, jotka yhä edelleen muodostavat kielitieteen varsinaisen keskuksen. Kielihistoriassa emme yleensä pääse mihinkään muuhun kuin todennäköisyyteen. Tosin tämä todennäköisyys saattaa olla niin suuri, että kaikki tutkijat muista mielipide-eroavuuksista huolimatta hyväksyvät ne kiistattomiksi totuuksiksi. Niinpä en usko, että kukaan on epäillyt tai voisi edes perustellusti epäillä, että varhaiskantasuomen *š* on muuttunut kantasuomessa *h*:ksi ja *ti* *si*:ksi. Nämä ovat

kielihistorian totuuksia, vankkoja saavutuksia, joiden varaan sitten rakennetaan paljon muuta, mutta tietoteoreettisesti ne tietenkin ovat pelkkiä todennäköisyyksiä. Varsinaisiksi totuuksiksi niitä ei voida koskaan todistaa enkä luule, että sitä kukaan erityisemmin kaipaakaan.

Olisi väärän kuvan antamista tieteestämme, jos väittäisimme, että kaikki tutkimuksemme tähtää säännönmukaisuuksien ja lainalaisuuksien etsimiseen. Tuskinpa voi kielihistorian tavoitteista sanoa muuta kuin muistakaan tieteellisistä tavoitteista. Sen tehtävänä on yrittää vastata kaikkiin niihin kysymyksiin, joihin tutkittavat kielet antavat aihetta. Nämä kysymykset ovat hyvin erilaisia. Vastauksen arvo ei suinkaan riipu siitä, kuinka laajoja invariansseja voimme löytää. Usein yhden ainoan sanan nerokas etymologinen selittäminen voi merkitä hyvin paljon. Jos esim. *kahdeksan* ja *yhdeksän* sanoissa esiintyvän merkillisen *deksan*-aineksen alkuperä voitaisiin vakuuttavasti selittää, mikä ei sinänsä suinkaan ole mahdotonta, niin olisi varmaan saavutettu ensiluokkaisen tärkeä tulos, joka voisi muodostua avaimeksi monen muun kysymyksen ratkaisemista varten. Eikä äännelakien tieteellinen arvo ja merkitys riipu siitä, kuinka laajalle ne ovat vaikutuksensa ulottaneet ja kuinka monta sanaa ne sulkevat piiriinsä. Äännelait ovat kielihistorian saavuttamat merkittävimmät säännönmukaisuudet, mutta ne eivät ole mitään lakeja luonnolakien tapaan. Ne ovat kaikesta säännönmukaisuudestaan huolimatta hyvin individuaalisia, aikaan ja paikkaan sitoutuneita kertakaikkisia historiallisia ilmiöitä.

Ei varmaankaan ole ketään sellaista kielihistorioitsijaa, joka kuvittelisi, että olisi löydettävissä laki, josta kaikki menneet ja tulevat äänteenmuutokset olisivat johdettavissa. Tietysti saattaa hyvinkin olla mahdollista, että tiede tulevaisuudessa pystyy keksimään toisenlaisiakin säännönmukaisuuksia kuin ns. äännelait ovat, ehkä sellaisiakin, jotka todella ovat lakeja, mutta tahdon tähdentää sitä seikkaa, että kielitieteen tieteellisyys ei mitenkään riipu tästä mahdollisuudesta.

Kielen maailmassa on runsaasti aineksia, jotka voidaan formaalistaa, kuvata kaavojen kielellä ja joissa voimme todeta suurta säännönmukaisuutta ja lainalaisuutta. Toiselta puolen on ilmeistä, että tutkimuksen kohteeksi on aina otettava myös runsaasti tärkeätä, osin hyvin keskeistäkin ainesta, joka jyrkästi vastustaa kaikkea formaalista käsittelyä.

Ilmiöiden loputtomasta moninaisuudesta johtuu, että niiden synnyttämiä kysymyksiä ei voida ratkaista mitään yhtenäistä menetelmää noudattamalla, ellei tällaisella menetelmällä tarkoiteta samaa kuin pelkästään ihmisen hengenvoimien kaikinpuolista käyttöä. Ei mitään sanaa ole tieteessä käytetty niin yleisesti kuin metodia, mutta tuskin mitään niin monessa merkityksessäkään. Usein metodi merkitsee samaa kuin tutkimus-

suunta, se ilmaisee vain, mitkä kysymysryhmät kuuluvat harrastuksen keskukseen. Niin kauan kuin metodikysymyksiä on pohdittu ja teoreettisesti koetettu selvittää, on aina sekoitettu mukaan runsaasti niin sanoakseni pedagogista ainesta. Erityisesti filosofit ovat syyllistyneet tähän. Ei ole läheskään aina pystytty erottamaan totuuden etsimistä ja löytämistä saavutetun totuuden esittämisestä ja todistamisesta. Ne ovat kuitenkin täysin erilaisia asioita.

Kaikki tieteet työskentelevät olettamusten ja määritelmien varassa. Niin välttämätöntä kuin onkin kehittää kielitieteessäkin terminologia entistä täsmällisemmäksi, asiain luonnosta johtuu, ettemme koskaan voi karkottaa keskustelua, väittelyä, resonemangia ihan tyystin kielitieteellisestä esityksestä vahingoittamatta itse esitystä. Kielentutkija on kyllä muihin kulttuuri-ilmioiden tutkijoihin nähden edullisessa asemassa sikäli, että hän saattaa noudattaa paljon ankarampia vaatimuksia määritellesään kategorioitaan. Kielen kategoriathan ovat syntyneet ja kehittyneet kieltä käyttävän yhteisön tietoisesta toiminnasta riippumatta. Näinhän ei useinkaan ole laita sen todellisuuden, jota sosiologit ja etnologit tutkivat. Mutta kielenkin kategoriat ovat senlaatuaisia, että täysin täsmällisten määritelmien antaminen ei ole mahdollista ilman suurta väkivaltaa. Näin ollen kielentutkijan on aina pakko joustavasti soveltaa käsitteitään tietoisena liian yleistyksen vaaroista ja haitoista. Hänen on aina pidettävä huolta siitä, että esimerkkiaineisto on kyllin runsas, niin että täysin selvästi käy ilmi, mitä hän käsitteillään tarkoittaa. Tällöin puutteellisesti määriteltyjen ja epätäsmällistenkään käsitteiden käyttäminen ei ole niin vaarallista kuin se muuten voisi olla. Toisaalta taas kielitiede ei varmaankaan koskaan kehity niin autonomiseksi, että se voisi vapautua käyttämästä käsitteitä, jotka kuuluvat toisten tieteiden piiriin. On kuitenkin varottava antamasta niille suurempaa sijaa kuin välttämätöntä on.

Tutkijalla ei lopultakaan ole käytettävissään mitään muuta mittaa tulostensa punnitsemiseksi kuin terveen järjen evidenssi. Thomas Huxley on kerran sanonut, että tiede ei olekaan mitään muuta kuin harjoitettua ja organisoitua common senseä. Jos tämä sisältää sen, että myös tiede elää perinteidensä varassa, että se rakentaa jatkuvasti edellisten sukupolvien kokemusten ja oivallusten varaan, niin siihen voi yhtyä.

Keskustelu tieteemme perusteista näyttää sisältävän, niin kuin on sanottu, puoleksi ilmeisiä truismeja, puoleksi metafysiikkaa. Tätä voi tuskin koskaan toiseksi muuttaa, mutta saattaa silti olla hyödyllistä, että tieteenharjoittaja toisinaan pysähtyy tarkastelemaan työtään vähän etäämpääkin.

PAAVO RAVILA

Truth and method in linguistics (P. 113.)

(Paper read on the 75. anniversary of Kotikielen Seura)

PAAVO RAVILA

In his paper the author wants especially to emphasize that logical empiricism puts too narrow borders on scientific research and interprets the main goals of science in an unsatisfactory way. We can never exclude from science those problems which have reference to the uniqueness of phenomena. Yet, dividing sciences into two basically separated groups as Dilthey and others used to do is possible only by doing violence to the facts. Not even within the scope of a single science is there unity of method. Thus, for example, in linguistics the questions subjected to study range in nature from the individual and specific to the general and universal.

The author deals then with questions concerning reliability of linguistic materials. As far as description (which always remains a very important task of linguistics) is concerned, he argues that scientific rigorousness and elegance do not alone decide the scientific value of a description. The real value of a grammar and a dictionary depends first of all on the value and reliability of the materials which they present.

Truth in linguistics is no more than probability or plausibility. But the worth of any truth does not depend chiefly on its absoluteness. We have a great number of truths which are only truisms and on the other hand we can have probabilities which are of the greatest importance for man.

All sciences need postulates and definitions. It is necessary to constantly develop more accurate terminology for linguistics, but we can never escape from argument, discussion and reasoning in linguistic studies. The categories of our science are of such a nature that exact definitions are not possible, if we still want to have them operationally useful. The linguist must therefore apply his notions with elasticity, bein always aware of the danger of excessive generalisation. He has to be careful that he has enough examples that everybody can easily grasp what his terminology means. Nor will linguistic science become so independent that it would not need the notions of other sciences. But the linguist must be careful not to give them more importance than absolutely necessary.

Finally the scientist has no other means of evaluating his results than the evidence of common sense. Thomas Huxley has said, that science is nothing but trained and organized common sense. If these words also imply that science constantly builds on the traditions and on the experiences of earlier generations we can safely agree with him.